

Hornagluggin

Í dag heldur Guttormur Djurhuus fram at skriva upplýsandi vísindaliga teigin. Hornagluggin, sum vit fyrstu ferð prentaðu seinasta mikudag. Endamálið við teignum er at viðgera ymisk evni á ein slíkan hátt, at tey eru væl skiljandi av leikmanni.

Guttormur Djurhuus hevur jattað at standa fyrri hesum teigi. Hann hevur tíðum viðgjørt vísindalig

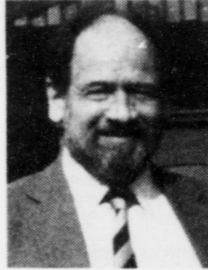
evni á ein lættiskiljandi hátt, eitt nú í Útvarpinum og í Vardanum.

Ætlanin er so í komandi bløðum atg hava eina stutta grein ella stubba um eitt hvørt fyrirbrigdi av almennum áhuga. Tað veði seg náttúruvísindaligt, siðsøgligt, politiskt ella filosofiskt.

Til ber eisini hjá lesarum at senda inn spurningar av almennum áhuga, sum so vilja verða svaraðir í bløðum í tann mun, sum um-

støðurnar loyva.

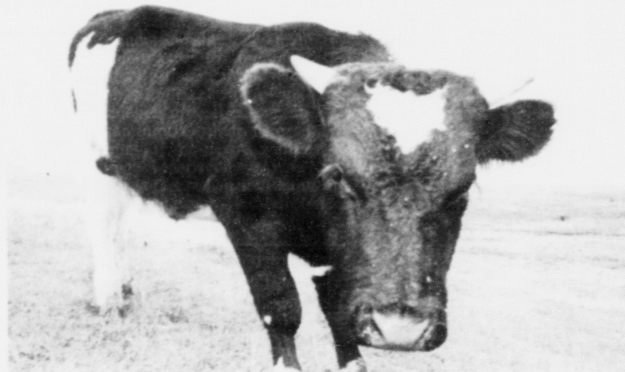
Miðað verður ímóti at hava teigin í bløðnum eina ferð um vikuna ella so. Vit kalla teigin »Hornagluggin«, tí at vit vóna at hann, m gluggin móti vísindini, kann geva lesarunum nakað av innliti í, ella eina hómung av onkrum sum kanska annars ikki so ofta verður hugsað um. Vónandi til fragd fyrri lesaran

Guttormur Djurhuus

Prionir

Creutzfeldt-Jacobs, neytaði og ridluskríði eru sjúkur, sum vit hava høyrð nógv um seinastu tíðina. Brúkið av neytakjøti er minkað við einum fimtingi, og vandi er fyrri, at tað sama verður við seyðakjøti, tí fólk bera ótta fyrri hesum

GUTTORMUR DJURHUUS

SOKJA AT HEILANUM

Orsøkin til ridluskríða og neytaði er at dýrið verður smittað við so nevndum prionum, sum er eitt smittandi protein, eggjahvítavevni, ið søkir at heilanum, so at hann verður líkur einum njarðarvotti og heldur uppat at virka sum hann skal. Sjúkan endar við deyða og ongin hjálpi er at fáa. Ikki er at undrast á at menn gjørdist klökkir.

UTTAN ARVAHÓP

Vanliga er tað so, at verður tú smittaður, tað verður seg av virus, bakterium ella soppum, kann smittuevnið nora seg tí at tað hevur ein genetisk an hóp og kann harvið elva til sjúku. Prion hevur ongan genetisk hóp, men kann nora seg kortini.

Tá fremsti granskarin av prion, Stanley B. Prusiner á University of California, School of Medicine, fyrst í áttatiárunum legði fram sínar hugmyndir um at smittan, sum gav ridluskríða og liknandi heilasjúkur, var orsakað av smittuevni uttan genetisk hóp, vóru flestu granskarar stórliga ivandi. Hetta var ikki í samsvar við gald-

andi livfrøðiligar lógir. Men sum so mangan hevur, sum tíðin er liðin, tað ástøðiliga verið noytt at laga seg til veruleikan og ássanna, at so er.

Seinni hava granskarar funnið, at prion eisini er at finna hjá ikki sjúkum dýrum og verður gjørt av eini PrP gen. PrP stendur fyrri prionprotein. Prion, sum stendur fyrri „proteinaceous infectious particles“, er tí bert rætta namdið fyrri tað sjúkuelvandi prionið. Fyri at skilja imillum verður nú tað vanliga kropseigna prionið nevnt PrP^C (kyknuprion) og tað smittandi prionið fyrri PrP^{Sc} (scrapieprion).

Nýggjasta teoriin sigur, at tá ið smittað verður, er tað PrP^{Sc} ið tekur seg inn í kyknuna og kemur í samband við eitt PrP^C, sum so tekur skipað av PrP^{Sc}. Hetta breiðir seg so sum ein ketureaktión og sjúkan brytur út.

KUNNU ARVAST

Tað hevur vist seg at prionelvdar sjúkur eisini kunnu arvast. Um feilir er í PrP-geninum kann tað fara undir at framleiða sjúkuelvandi prion. Hetta hevur vist seg at vera orsøkin til Gerstmann-Sträussler-Scheinkers sjúkueykennini. Sostatt er í hesum føri mink-

millum arvaðar og smittaðar sjúkur burtur.

LÆDANDI DEYDIN

Onnur sjúka orsakað av prionum er kuru, sum er av melanesiskum uppruna og merkir „lædandi deyðin“. Henda sjúkan var vanlig millum mannaátarar av forefólkinum á hálendinum í eyystara Nýggja Guinea. Líkt er til at smittukeldan var heili sum varð etin í samband við rituelle kannibalismu. Aftaná at henda siðvenja varð bannað í fimtiárunum, helt smittan uppat at breiða seg, men tey sum tá longu vóru smittaði eru vordin sjúk so seint sum inn í nitiárin. Hetta merkir, at tilgerðartíðin kann vera so long sum fyrri ár.

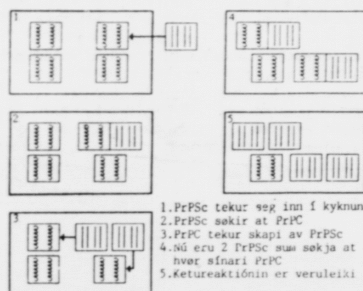
KJØTID VANDALEYST

Sjálvt um prionir kunnu smitta, verður ikki hildið

»Vit selja ikki enskt neytakjöt«. Hetta skeltið hevur verið at sæð í nógvum handlum seinastu tíðina, tí fólk hava borið ítta fyrri Creutzfeldt-Jacobs sjúkuni ella neytaði, sum hon eisini verður nevnd.

at tær smitta serliga illa og nøgðin av sjúkuelvandi prioni í neyta- og seyðakjøti er so evarska lítill, at hon ongan mun ger. Øðrvisi er við heila og mergi av sjúkum kreaturi.

Sum fyrirbyrgjandi tiltak verður nú roynt at sleppa heilt av við prionsjúkur hjá dýrum sum skulu brúkast til matna, sjálvt um tað verður hildið fyrri vist at kjøtið, sjálvt frá sjúkum dýrum, er vandaleyst at eta. Til tá: et kjøtið við góðum treysti, men lat vera at eta heila og merg sjálvt um tað freistar.

1. PrP^{Sc} tekur seg inn í kyknuna
2. PrP^{Sc} søkir at PrP^C
3. PrP^C tekur skipað av PrP^{Sc}
4. Nú eru 2 PrP^{Sc} sum søkja at hvørt einari PrP^C
5. Ketureaktiónin er veruleiki

Tíðindaskriv frá Føroya Skúlabólagrunni:

Kom og skriva 1

Føroya Skúlabólagrunnur hevur givið út »Kom og skriva 1« eftir Birgit Arge og Lydiu Didriksen.

»Kom og skriva 1« er ætlað skrivligum føroyskum í 3.-5. flokki. Bókin byggir á ávegisskriving, har skrivað verður við hugflogi og opnum sansum.

Í bókini eru nógvar myndir, sum eru ein týðandi partur av arbeiðinum hjá næmingunum. Myndirnar hevur Edward Fuglø tekið.

Fimm høvuðspartar eru í bókini: At siga frá, At sansa og sveima, At skriva brøv, Snarskriving og Yrkingar. Næmingarnir arbeiða við hvørt allir saman í flokkinum, viðhvørt í bókum, viðhvørt tveir og tveir og viðhvørt hvør sær.

»Kom og skriva 1«, sum er í litum, er 62 blaðsíður og kostar 64,00 kr.

Til næmingabókina er ein lærarabók, sum greiðir frá, hvat ávegisskriving er, hvussu

»Kom og skriva 1« er skipað, og har eru opnu fyrri opnu hugskot til læran, hvussu hann kann arbeiða við næmingunum.

Lærarabókin er 57 blaðsíður og kostar 74,00 kr.

Reproarbeiðið í báðum bókunum er gjørt á Reprosett, satsur og umbrótingin á Hestprent, og Einars Prent hevur prentað.

THE WORLD COUNTS ON TRULY®

Brot úr tíðindaskriv

Fyrirtøkan Truly Electronics Manufacturing Ltd. varð sett á stovn í 1978 í Hong Kong. Síðan tá hava okkara ágrýtnu og kravmiklu tøkni- og framleiðingardráttir við nógvum sløgum av roknimaskinum, ið lúka alskyns krøv. Tá ið vit loyva okkum at bjóða okkara fjølbroytta úrval av Truly-tólum fram - frá tí einføldu roknimaskinuni hjá einari húsmóður til teldubankan hjá handlsmanninum, - frá tí roknandi vinnmanninum hjá skulanæminginum til framkomnar roknimaskinur á skriviborðinum,

so plikta vit okkum samstundis til at gera øll nøgd, ið vilja hava eina álitandi roknimaskinuni.

Loyndarmálið er okkara javn- og samskipaða framleiðsla, sum ger Truly-fyrirtøkuna færa fyrri at hava eftirlit við sjálvst teimum allarminstu lutunum í maskinuni og ger hon sjálv meri enn 90% av teimum lutum, ið verða nýttir. Og sjálvsagt merkir hetta trygd fyrri góðsku.

Heimurin roknar við Truly.

Lít tú eisini á Truly!

Rokna við Truly!

Truly fæst í hesum handlum:

Alfa Bókhandil
700 Klaksvík

Elektronikbúðin
900 Vág

Bóka- og
Pappírshandil
620 Rúnarvík

Hjalmar Jacobsen
Bókahandil
100 Tórshavn

pappírslonin

Sverrigsgøta 9 • FR-110 Tórshavn
Tlf. 10603 • Fax 10806 • Box 195